

УДК 636.082.22

© 2006

Троценко З.Г., завідувача лабораторії тваринництва,
Полтавський інститут АПВ ім. М.І. Вавилова

ВИСОКОПРОДУКТИВНЕ СТАДО УКРАЇНСЬКОЇ ЧОРНО-РЯБОЇ МОЛОЧНОЇ ПОРОДИ НА ПОЛТАВЩИНІ

Постановка проблеми.

Молочне скотарство – провідна галузь тваринництва, що забезпечує більше половини вартості її валової продукції та рівномірне надходження коштів протягом року господарю, а також сприяє підвищенню родючості ґрунтів (1).

За останні роки в Україні скоротилося споживання молока і молочних продуктів у розрахунку на душу населення на 44% (проти 1990 року). Реформування сільськогосподарського виробництва в землекористуванні спонукає і до змін у веденні галузі тваринництва.

Невідповідність цін на промислову і сільськогосподарську продукції зробило останню мало привабливою для виробників і підприємців, чим пояснюється різке скорочення поголів'я корів (2).

Фактичний стан племінного і товарного поголів'я поставив на порядок денний проблему розробки нової теорії селекції у скотарстві. Головними концепціями цієї теорії й основними практичними засобами її реалізації стали такі:

- теоретичне обґрунтування та впровадження у практику діяльності племзаводів і племпідприємств біозоотехнічної системної одиниці „синтетична популяція”;
- усвідомлення того факту, що вирішальний вплив на певний масив худоби справляє не просто порода, а конкретні заводські стада, лінії та родини;
- періодична розробка за відповідними раціонами моделей бажаного типу худоби як мети селекції;
- визначення того, що у „синтетичній популяції” важливим діючим фактором (поряд зі штучним) є природний добір;
- прийняття єдиних ростових стандартів ремонтного молодняку для племінних і товарних господарств.

Селекційна робота в Україні проводилася і проводиться за принципом „відкритої системи з постійним залученням генофонду як поліпшуючої породи, так і лідерів кінцевої структури за

На фоні розробленої співробітниками відділу тваринництва сучасної енергозберігаючої технології виробництва молока, котра відповідає нашим природно-економічним умовам, на племзаводі "Степне" створено високопродуктивне стадо української чорно-рябої молочної породи великої рогатої худоби.

умовною кровністю з інших країн та зон” (5).

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми.

Загальна чисельність тва-

рин української чорно-рябої молочної породи становить понад 2220 тис. голів, у тому числі корів – 1731 тис. голів. Як за поголів'ям, так і за продуктивністю дана порода посідає перше місце серед основних порід України. Так, середня продуктивність 6176 корів-первісток у базових господарствах становить 5558 кг молока із вмістом жиру 3,86%, за третю і старше лактації, відповідно, 5252-6620 – 3,86.

Корови мають добрі форму і технологічність вим'я, екстер'єр, властиві молочному типу. Жива маса корів у кращих господарствах сягає понад 600 кг, висота в холці повновікових корів – 134-137 см, довжина тулуба – 158-160 см (6).

Тварини української чорно-рябої молочної породи мають задовільні відтворні здатності, при створенні належних умов лактують протягом шести і більше лактацій на достатньо високому рівні продуктивності (2).

Чорно-ряба худоба розповсюджена в усіх зонах і областях України, проте найбільше поголів'я зосереджене в зонах Лісостепу і Полісся. Про це свідчить наявність племінних господарств і маточного поголів'я в областях цих зон. Майже четверта частина племінних заводів (15 із 64) знаходиться в Київській області. В зоні Лісостепу налічується 38 племзаводів (59,4%), Полісся – 18 (28,1%), Степу – 8 (12,5%).

Селекційна робота з українською чорно-рябою молочною породою на сучасному етапі спрямована на подальше підвищення молочної продуктивності, консолідацію за типом та основними господарсько-корисними ознаками (5).

Мета досліджень та методика їх проведення. Актуальними в даний час лишається тезис відомого вченого-селекціонера Ф.Ф. Ейснера, який вважав, що найбільш ефективними методами селекції є добір за власною продуктивністю,

типом та якістю потомства тих тварин, котрі у конкретних умовах оплачують корми найбільшим виходом продукції за тривалого збереження продуктивності та здоров'я.

Метою досліджень було створення високопродуктивного стада великої рогатої худоби української чорно-рябої молочної породи, яке б своїми продуктивними даними та формами екстер'єру відповідало бажаному типу.

Результати досліджень. Понад двадцять років співробітники відділу тваринництва у творчому співробітництві з головними спеціалістами державного підприємства дослідного господарства „Степне” працюють над створенням високопродуктивного молочного стада великої рогатої худоби Української чорно-рябої молочної породи.

Своїм високим генетичним потенціалом стада та машинною технологією виробництва молока племзавод „Степне” добре відомий у нашій державі. Він вигідно відрізняється від інших аналогічних господарств оригінальністю ведення селекційно-племінної роботи та її наслідками на фоні сучасних методів організації праці.

Для створення стада було проведено роботу у трьох напрямках: збільшення поголів'я корів бажаного типу, створення селекційної групи та оцінка корів-первісток за власною продуктивністю.

За першим напрямом, згідно зі схемою, спочатку було розроблено стандарт та показники, що виступають критерієм добору корів бажаного типу:

- масть – чорно-ряба;
- форма тулуба – чітко виражений молочний трикутник;
- форма вим'я – ванно- або чашеподібна;
- форма дійок – циліндрична або конічна;
- жива маса – 500-600 кг;
- висота в холці – 133-135 см;
- коса довжина тулуба – 155-157 см;
- надій за 305 днів лактації – 6000 кг і більше;
- вміст жиру в молоці – 3,70%;
- міжотельний період – 365 днів;
- інтенсивність молоковіддачі – 1,8-2,2 кг/хв.

Це тварини міцної конституції, заводської кондиції, з рівною спиною, правильною постановкою кінцівок та великою площею прикріплення вим'я до черева.

Селекційний процес по визначенню та розширенню контингенту корів бажаного типу з року в рік збільшувався, і в 2004 році він становив 54 голови. У порівнянні з 2001 роком, – це на 14 голів більше, з середньою молочною продуктивністю 6418 кг, або на 1036 кг більше проти 2001 року. Вміст жиру і білка в молоці, відповідно,

становить 3,71% та 3,22%, що відповідає оптимальним вимогам при доборі корів української чорно-рябої молочної породи.

Щорічно визначаються рекордисти племзаводу „Степне”. У 2004 році найвищу молочну продуктивність мала корова Чітка 1302 по третій закінченій лактації: її надій склав 7689 кг жирністю 4,00%, вміст білка в молоці – 3,30%, вихід молочного жиру – 307,6 кг. У перерахунку на базову жирність (3,60%) її надій відповідає 8543 кг молока.

Другим напрямом роботи було створення селекційної групи високопродуктивних корів – основи майбутнього бажаного типу. Від цих корів проводиться відбір теличок, які вирощуються на підвищеному рівні годівлі та використовуються для ремонту власного стада.

Згідно з методикою досліджень, для корів-матерів майбутніх тварин, у зв'язку з їх відбором до селекційної групи, були поставлені наступні вимоги:

- надій за 305 днів лактації – 5000-6000 кг;
- вміст жиру в молоці – 3,8-3,9%;
- вміст білка в молоці – 3,2-3,3%;
- жива маса – 500-600 кг;
- висота в холці – 130-138 см;
- коса довжина тулуба – 155-160 см;
- форма вим'я – ванноподібне;
- форма дійок – циліндричні;
- інтенсивність молоковіддачі – 1,8-2,20 кг/хв.;
- затрати корму на 1кг молока – 1,0-1,2 к. од.;
- сервіс-період – 60 днів;
- міжотельний період – 365 днів;
- вихід телят на 100 корів – 90-100 гол.;
- вік першого осіменіння – 16-18 міс.;
- жива маса телиць при осіменінні – 380-400 кг.

Ця група за своїми екстер'єрно-продуктивними характеристиками наближається до бажаного типу корів. У 2003 році вона налічувала 146 корів із фактичною продуктивністю, відтворювальними якостями та екстер'єром відповідно до вимог. Їх середня молочна продуктивність становила 5577 кг молока жирністю 3,71%.

Згідно зі схемою третього напрямку створення високопродуктивного стада, щорічно відбирається 100 нетелей на V-VI місяці тільності, за якими ведуться спостереження на протязі 60 днів до отелення та привчання до процесу доїння. Після розтелу проводиться контрольне доїння та визначається придатність до постановки в контрольний селекційний корівник. Критерієм придатності є середньодобовий надій (не менше 18 кг).

Однією з кращих корів – первісток у 2004 році – була Фібія 2018 із продуктивністю 6659 кг мо-

лока жирністю 3,8%, вміст білка в молоці – 3,2%. Інтенсивність молоковіддачі відповідає вимогам до тварин української чорно-рябої молочної породи і становить 1,90 кг/хв.

Створення такого стада відбувалося на фоні розробленої і втіленої у виробництво технології, в яку входили ланки, що найбільше відповідали нашим природно-економічним умовам, існуючим машинам та передовим методам організації праці. Це – дворазове машинне доїння у молокопровід за умов навантаження на майстра машинного доїння 90-100 корів, дворазове випоювання телят, цехова організація праці, нова науково-обґрунтована система організації роздою корів, формування стада коровами-первістками, підготовленими до лактації й перевіреними по власній продуктивності, часткова годівля тварин зі сховищ протягом року.

Цехова система виробництва молока передбачає створення наступних технологічних цехів:

- цех підготовки нетелей та роздій корів-первісток;
- цех отелення;
- цех роздою, осіменіння корів та виробництва молока.

Дана технологія виробництва молока гарантує

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бакай С.С., Пантелеймоненко А.О. Основи теорії і практики сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2002. – №2-3. – С.106-110.
2. Вінничук Д.Т. Генетичний потенціал продуктивності тварин // Зб. наук. праць „Проблеми розвитку тваринництва”. – К.: Аграрна наука, 2000. – С.40-42.
3. Дроник Г.В., Ячник Р.В., Драб В.С. и др. Концепція розвитку молочного скотарства на Буковині на 2003-2010 рр. // Система ведення сільського господарства Чернівецької області. – Чернівці: Місто, 2003. – С.427-432.

зменшення витрат кормів до 20%. Продуктивність праці тваринників при прив'язному утриманні корів знаходиться на рівні сучасних технологій з безприв'язним утриманням.

Висновки. На фоні технології, яка за основними економічними показниками не поступається технології за безприв'язного утримання тварин, а в деяких випадках перевищує їх, було створено високопродуктивне стадо великої рогатої худоби української чорно-рябої молочної породи.

Порівнюючи показники, що характеризують наше стадо, з іншими, ми переконалися, що за тілобудовою, надоями та технологічністю воно є одним із кращих стад в Україні й затверджено Мінагропромом України як східну популяцію нової української чорно-рябої молочної породи (4). У даний час співробітники відділу продовжують проводити наукову роботу з удосконалення високопродуктивного стада великої рогатої худоби української чорно-рябої молочної породи на основі покращання продуктивного потенціалу тварин із використанням індивідуальної селекції за допомогою комп'ютерної техніки і досягнень суміжних наук – генетики, фізіології та біотехнології.

4. Зубець М.В., Буркат В.П., Єфименко М.Я. та ін. Практична результативність новітніх теорій та методології селекції // Вісн. аграрн. науки. – 2000. – №12. – С.73-77.
5. Зубець М.В., Буркат В.П., Єфименко М.Я. и др. Теоретичні засади сучасної концепції породи і породоутворення та практична їх реалізація у молочному скотарстві України // Зб. наук. праць „Проблеми розвитку тваринництва.” – К.: Аграрна наука, 2000. – С.26-32.
6. Мельник Ю.Ф., Микитюк Д.М., Пицалка В.А. та ін. Програма селекції української чорно-рябої молочної породи великої рогатої худоби на 2003-2012 рр. – К., 2003. – 83 с.

УДК 636.1.082.013
© 2006

Ларіна Н.О., *
Інститут тваринництва УААН

АНАЛІЗ ЖВАВОСТІ КОНЕЙ ОРЛОВСЬКОЇ РИСИСТОЇ ПОРОДИ КЛАСУ 2.10 І ВИЩЕ

Постановка проблеми. Із метою пропаганди передового досвіду у вітчизняному кіннозаводстві, для поглибленого аналізу кращої частини рисистого поголів'я співробітниками

лабораторії конярства Інституту тваринництва УААН виданий каталог рисаків класу 2.10 і жвавше. У довідник включені зведення станом на 01.01.2005 р., що значно відрізняються від матеріалів, опублікованих у попередніх каталогах. Відтоді кількість жвавих коней набагато зросла, у рисистому спорті відбулися помітні якісні зрушення, був накопичений цінний зоотехнічний досвід. Тому виданий довідник становить значну цінність для селекціонерів-практиків, вчених-іпологів, які займаються теоретичними питаннями, фахівців і тренерського персоналу кінних заводів, племінних конеферм, іподромів, а також для всіх шанувальників рисистого спорту.

Мета досліджень та методика їх проведення. Об'єктом досліджень були коні орловської рисистої породи, які показали час 2.10 і жвавше на 1600 м. Внесені також рисаки, які виявили аналогічну жвавість на дистанціях 2400, 3200, 4800 і 6400 м (відповідно до таблиці перекладу жвавості). Матеріалом досліджень були дані річних звітів іподромів України, каталогів рисаків 2.10 і жвавше (вид. 1967, 1977, 1978, 1983 pp.), карток племінних жеребців і кобил, відомостей результатів бонітування племінних коней. Обробка матеріалів проводилася біометричним методом за допомогою ПК.

Представлено результати досліджень найжвавішого поголів'я у породі та вивчені показники його призової працездатності на різних дистанціях іподромних випробувань. Виявлено істотний вплив видатних жеребців-плідників і племінних кобил на високу жвавість їхніх потомків.

Результати досліджень. За період із 1934 по 2004 роки на іподромах України було виявлено 238 орловських рисаків класу 2.10 і жвавше. З цієї кількості 100 випробувалися на Ки-

ївському, 96 – на Одеському, 40 – на Харківському і 2 рисаки – на Дібрівському іподромах. На дистанції 1600 м випробувано 233 голови із середньою жвавістю 2.08,1 хв., сек.; на 2400 м – 90 рисаків, середня жвавість яких 3.19,5 хв., сек.; на 3200 м – 42 коня зі жвавістю 4.31,1 хв., сек.; на дистанції 4800 м виявлено три орловці – 6.53,0 хв., сек. і на 6400 м – один із 9.20,0 хв., сек.

Найбільшу кількість рисаків класу 2.10 і жвавше отримано у чотирирічному віці (табл. 1). На дистанції 1600 м – 88 голів, середня жвавість яких складала 2.08,8 хв., сек. На дистанції 2400 м – 32 рисаки зі жвавістю 3.20,0 хв., сек ($P < 0,90$). Однак найбільш жвавими на цих дистанціях виявилися шести-, семи- та вісьмирічні орловці із середньою жвавістю на 1600 м – 2.07,3; 2.07,5 та 2.04,9 хв. сек, відповідно; 2400 м рисаки цього віку пробігли за 3.19,6; 3.15,9 і 3.17,8 хв., сек. Що стосується дистанції 3200 м, то тут картина інша – більше всього випробувано п'ятирічних рисаків із середньою жвавістю 4.31,4 хв., сек ($P < 0,90$), які виявилися і найбільш жвавими разом із шести- і семирічними кінями, які пройшли цю дистанцію за 4.30,8 і 4.31,8 хв., сек, відповідно (табл. 1).

Орловські рисаки високої жвавості народжені у п'яти кінних заводах і десяти племконефермах. Рисаків класу 2.10 і жвавше дали: Дібрівський

1. Жвавість орловських рисаків на різних дистанціях у розрізі віку ($M \pm m$)

Вік	n	%	1600 м	n	%	2400 м	n	%	3200 м
3-х років	3	1,4	2.08,0 ± 1,0	6	7,1	3.21,9 ± 2,0	-	-	-
4-х років	88	40,6	2.08,8 ± 0,1	32	38,1	3.20,0 ± 0,9	9	21,4	4.32,6 ± 2,8
5-ти років	73	33,6	2.08,0 ± 0,2	18	21,4	3.19,7 ± 1,3	15	35,7	4.31,4 ± 2,1
6-ти років	35	16,1	2.07,3 ± 0,4	20	23,8	3.19,6 ± 1,8	8	19,0	4.30,8 ± 2,2
7-ми років	13	6,0	2.07,5 ± 0,5	6	7,1	3.15,9 ± 0,9	8	19,0	4.31,8 ± 2,2
8-ми років	5	2,3	2.04,9 ± 1,7	2	2,4	3.17,8 ± 4,1	2	4,8	4.22,7 ± 9,2
Всього	217	100	2.08,1 ± 0,1	84	100	3.19,6 ± 0,6	42	100	4.31,2 ± 1,2

* Керівник – доктор сільськогосподарських наук, професор Волков Д.А.

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

2. Показники жвавості орловських рисаків на різних дистанціях ($M \pm m$)

Кінні заводи	n	%	1600 м	n	%	2400 м	n	%	3200 м
Дібрівський	93	39,9	2.07,9 ± 0,2	32	35,6	3.18,2 ± 1,0	21	50	4.28,9 ± 1,4
Запорізький	39	16,7	2.08,2 ± 0,2	17	18,9	3.19,5 ± 1,3	2	4,8	4.24,9 ± 0,5
Лозівський	32	13,7	2.07,8 ± 0,3	17	18,9	3.20,1 ± 1,2	7	9,7	4.33,5 ± 3,5
Лимарівський	25	10,7	2.08,5 ± 0,4	7	7,8	3.20,9 ± 2,5	2	4,8	4.32,6 ± 3,1
«Павлівське»	23	9,9	2.08,5 ± 0,3	13	14,4	3.20,2 ± 2,1	7	9,7	4.36,7 ± 2,5
Конєферми	21	9,0	2.08,3 ± 0,4	4	4,4	3.22,9 ± 5,3	3	7,1	4.31,7 ± 1,0
Всього	233	100	2.08,1 ± 0,1	90	100	3.19,5 ± 0,6	42	100	4.31,1 ± 1,2

конєзавод – 120 голів, Запорізький – 45, Лозівський – 36, Лимарівський – 31 і конєзавод АТ «Павлівське» – 25 голів. На племконєфермах отримано від одного до шести рисаків високої жвавості. Найжвавішими на основних дистанціях виявилися вихованці Лозівського, Дібрівського і Запорізького кінних заводів (табл. 2).

За статеву ознакою орловські рисаки поділяються на 194 жеребці із середньою жвавістю 2.07,9 хв., сек і 44 кобили – зі жвавістю 2.08,9 хв., сек. За градаціями жвавості коні, випробувані з 1934 по 2004 роки, розподілилися так: клас 2.10,0-2.08,1 хв., сек → 180 голів (54,5%); клас 2.08,0-2.05,1 хв., сек → 120 рисаків (36,4%), клас 2.05,0-2.00,1 хв., сек → 30 орловців (9,1%), у класі 2.00,0 хв., сек і жвавіше в Україні коней допоки що не виявлено.

За даними Держплемкниг, орловської рисистої породи в конєзаводах й інших господарствах за цей період використовувалося 3500 жеребців. Однак приплід класу 2.10 і жвавіше залишили тільки 115 плідників, кращими з яких є: Отклік 2.07,0 від

Отбою дав 20 рисаків; Піон 2.00,1 від Откліку і Пріказ 2.22,0 від Карапета – по 17 рисаків; Озорнік 2.11,2 від Птенця дав 14 голів, Фліпер 2.07,0 від Піона – 12 рисаків; Люмінал 2.08,0 від Вспильчового – 11; Запад 2.06,7 від Дня дав 10 рисаків; Привал 2.08,8 від Вітру і Фагот 2.02,3 від Піона – по 9 голів; Вспильчивий 2.06,5 від Вітру – 8 рисаків; Віртуоз 2.06,0 від Вітру – 7 голів; Причал 2.05,5 від Ісполнїтельного, Бензол 2.06,3 від Западу і Бубенчик 2.10,5 від Эльборуса дали по 6 рисаків класу 2.10 і жвавіше. Ще чотири жеребці – Север 2.06,4 від Рїску, Пріказ 2.04,0 від Ісполнїтельного, Абатур 2.07,9 від Біполяра і Вігер 2.10,7 від Бубенчика дали по 5 жвавих нащадків. Шість плідників залишили по 4 рисаки, 9 – по 3 нащадки, 25 – по 2 голови і від інших 57 жеребців отримано по 1 рисаку цього класу (табл. 3).

Рисаки класу 2.10 і жвавіше походять від 252 маток, із них Дівная 2.11,2 – від Откліку, Інфра 2.14,4 – від Первача і Пауза 2.20,5 – від Зубра дали по 4 нащадки високого класу жвавості; 12 кобил

3. Жвавість потомків жеребців-плідників на різні дистанції ($M \pm m$)

Кличка жеребця	Лінія	n	1600 м	n	2400 м
Отклік	Отбой	20	2.07,7 ± 0,6	7	3.15,6 ± 0,8
Піон	Отбой	17	2.07,3 ± 0,6	5	3.18,0 ± 2,4
Пріказ 2.22,0	Пїлот	17	2.07,6 ± 0,5	7	3.18,4 ± 1,8
Озорнік	Пїлот	14	2.07,8 ± 0,7	3	3.17,5 ± 0,8
Фліпер	Піон	12	2.08,8 ± 0,4	7	3.23,7 ± 2,8
Запад	Барчук	10	2.08,3 ± 0,4	5	3.22,6 ± 2,3
Люмінал	Ветер	10	2.09,2 ± 0,2	2	3.18,7 ± 1,7
Привал	Ветер	9	2.09,2 ± 0,5	2	3.18,4 ± 2,2
Фагот	Піон	8	2.06,7 ± 1,0	6	3.22,0 ± 4,9
Вспильчивий	Ветер	8	2.09,0 ± 0,3	-	-
Вїртуоз	Ветер	7	2.08,3 ± 0,4	2	3.19,4 ± 1,7
Бубенчик	Зенїт	6	2.07,1 ± 0,4	4	3.18,5 ± 1,2
Причал	Ісполнїтельний	6	2.08,4 ± 0,5	1	3.12,5
Бензол	Барчук	6	2.09,1 ± 0,6	-	-
Ветер	Бубенчик	5	2.07,6 ± 0,7	1	3.19,7
Север	Воїн	5	2.07,7 ± 0,8	-	-
Пріказ 2.04,0	Ісполнїтельний	5	2.07,8 ± 0,5	4	3.21,0 ± 1,0
Абатур	Ісполнїтельний	5	2.08,3 ± 0,5	-	-
Всього	9 ліній	171	2.08,1 ± 0,1	55	3.19,5 ± 0,8

4. Жвавiсть орловських рисакiв на рiзні дистанцiї у розрiзі лiнiї ($M \pm m$)

Лiнiї	n	1600 м	n	2400 м	n	3200 м
Пiлот	42	2.07,6 ± 0,3	15	3.18,5 ± 1,1	8	4.29,4 ± 2,5
Пiон	37	2.08,1 ± 0,4	17	3.22,1 ± 2,1	11	4.35,8 ± 2,1
Вeтeр	37	2.08,6 ± 0,2	9	3.18,2 ± 1,6	5	4.35,4 ± 4,6
Бaрчyк	36	2.08,3 ± 0,2	16	3.19,4 ± 1,2	4	4.27,1 ± 1,1
Отбoй	24	2.07,9 ± 0,5	7	3.17,1 ± 2,2	2	4.19,0 ± 5,5
Исполнiтeльнiй	18	2.08,2 ± 0,3	6	3.19,7 ± 3,5	3	4.29,6 ± 1,7
Прoлiв	14	2.08,0 ± 0,4	7	3.17,8 ± 1,1	2	4.34,5 ± 2,0
Вoїн	9	2.08,1 ± 0,4	4	3.16,7 ± 0,5	2	4.32,2 ± 5,9
Улов	5	2.08,0 ± 0,6	4	3.27,9 ± 1,9	1	4.31,0
Всьoгo	222	2.08,1 ± 0,1	85	3.19,6 ± 0,7	38	4.31,7 ± 1,2

дали по 3 рисакi, 41 матка дала по 2 голови i 196 кобил принесли по 1 рисаку класу 2.10 i жвавiше. У цьому перелiку 11 iз 16 кращих за приплодом кобил мають вплив Отбою i Вiтру з батькiвської чи материнської сторони, що доводить виняткове значення цих родоначалникiв у структурi маточного фонду орловської рисистої породи.

Якщо при вивченнi масиву рисакiв класу 2.10 i жвавiше за лiнiйною належнiстю виявляється помiтна перевага визначених родоначалникiв (Отбой, Пiлот, Пiон, Вeтeр i ін.), то за маточними родинами подiбна перевага спостерiгається як виняток.

При аналізі поголів'я рисакiв класу 2.10 i жвавiше легко помiтити особливий вплив, який зробили на формування цього масиву дочки видатного плiдника. Вiзьмемо для прикладу жеребцiв, вiд дочок яких отримана найбiльша кiлькiсть рисакiв високого класу жвавостi: Отклiк 2.07,0 дав 19 кобил, якi принесли 32 нащадки; Вeтeр 2.10,7 дав 8 кобил iз 12 нащадками; Привал 2.08,0 – 7 маток iз 14 потомками; вiд Озорнiка 2.11,2 отримано 7 кобил, якi дали 9 голiв; вiд Пiона 2.00,1 – 7 маток iз 8 нащадками; Север 2.06,4 дав 5 кобил, вiд яких отримано 6 голiв; вiд Зубра 2.08,9 – 5 маток iз 6 нащадками; вiд Кавказу 2.13,0 – 5 кобил iз 5 рисакими класу 2.10 i жвавiше.

При розподiлi коней орловської рисистої породи за iхньою лiнiйною належнiстю (табл. 4), вiдзначимо, що доминиуюче положення за кiлькiстю рисакiв 2.10 i жвавiше займають лiнiї Пiлота, Пiона, Барчука, Вiтру, Отбою, Исполнiтeльного i Прoлiва. В окремих лiнiях можна спостерiгати упродовж багатьох поколiнь стiйку передачу високої жвавостi. Найдовший ланцюжок вiд батька до сина i далi наступний: Пiлот 2.02,2 → Подвиг 2.08,5 → Перепел 2.09,1 → Запас 2.07,4 → Камзол 2.07,7 → Аймак 2.06,8. П'ять поколiнь по цьому ж показнику нараховують вiдгалуження Корсара у лiнiї Отбою: Корсар 2.08,7 – Iвняк 2.07,2 – Персiд 2.04,6 – Мeтoп 2.08,0 – Iбрагiм 2.05,6.

Кращими кiньми iз списку 2.10 i жвавiше, якi проходили випробування в Укрaїні, є: Пiон, який показав жвавiсть 2.00,1 у 1974 році, Гoпaк 2.03,2

(1975), Бoрeць 2.04,8 (1971), Кoрифей 2.04,9 (2004) i Казус 2.05,0 (1990) на Одеському iподромi. Афoризм (2000) i Вoльфрам (1985) iз жвавiстю 2.02,1; Фaгoт 2.02,3 (1988), Кaтoк 2.03,0 (1987), Дельфiн 2.03,5 (2000), Уклон 2.04,1 (2003), Композитор 2.04,4 (2003), Iмператор 2.04,5 (2004), Крiк 2.04,8 (1998), Жaкoп (1985) i Крестовий Пoхiд (2003) зi жвавiстю 2.04,9 – на Киiвському iподромi.

Найбiльша кiлькiсть жвавих коней на iподромах крaїни отримана в 1985, 2001 i 2004 роках (по 13 голiв), у 2003 році – 11, а в 2002 р. – 10 рисакiв класу 2.10. По 9 голiв високої жвавостi виявленi в 1973, 1978, 1980, 1987 i 1989 роках. По 8 коней отримано в 1966, 1976 i в 1996 роках. Щo стocується року народження, то найжвавiшими виявилися рисакi, народженi у 1997 році – 14 голiв, 1974 р. – 13 коней, 1985 i 1998 роках – по 11 орловцiв, i в 1978 i 1980 роках народилося по 10 рисакiв, якi продемонстрували високий клас жвавостi.

Висновки: 1. Найбiльш жвагими на основних дистанцiях виявилися вихованцi Лозiвського, Дiбрiвського i Запорiзького кiнних заводiв. Найбiльшу кiлькiсть рисакiв (n=88, або 40,6%) класу 2.10 i жвавiше отримано у чотирирiчному вiцi. Однак найбiльш жвагими виявилися конi у вiцi вiд шести до вiсьми рокiв (2.07,3-2.04,9 хв., сек).

2. Кращими плiдниками, якi залишили найбiльшу кiлькiсть приплоду класу 2.10 i жвавiше, є Отклiк (n=20), Пiон i Пpикaз (n=17), Озорнiк (n=14), Флiпер (n=12), Запад i Лiюмiнал (n=10). Домiнууюче положення за кiлькiстю рисакiв 2.10 i жвавiше займають лiнiї Пiлота (n=42), Пiона i Вiтру (n=37), Барчука (n=36), Отбою (n=24), Исполнiтeльного (n=18), Прoлiва (n=14).

3. При вивченнi масиву жвавих рисакiв за лiнiйною належнiстю виявилася помiтна перевага видатних родоначалникiв: Отбою, Пiлота, Пiона, Вiтру, але за маточними родинами подiбна перевага спостерiгається як виняток. Спaдкoємнa пeрeдaчa жвавостi вiд матерi до дoчки i далi в орловській рисистій породi закрiплeнa щe нeдoстaтнiю i згacae вoнa нaбaгaтo швидшe, нiж у лiнiях.

УДК 636.4.082.43
© 2006

*Голуб Н.Д., кандидат сільськогосподарських наук,
Бондаренко О.М., кандидат сільськогосподарських наук,
Полтавська державна аграрна академія*

ВЕЛИКА БІЛА ПОРОДА ТА ЇЇ ІСТОРИЧНА РОЛЬ У СТВОРЕННІ МИРГОРОДСЬКОЇ ПОРОДИ СВИНЕЙ

Велика біла порода свиней сформована в XIX сторіччі в Англії шляхом відтвореного схрещування місцевих свиней з азійськими і романськими та португальськими.

Розглянуто питання історичної ролі великої білої породи свиней, яка є однією з універсальних, високопродуктивних порід. Вона зайняла провідне місце в світі, виявивши значний вплив як на формування багатьох порід свиней світу, так і на створення миргородської породи.

ва. В кінці XIX ст. сюди завозили свиней беркширської, середньої білої, великої білої і темворської порід. У результаті складного відтворного схрещування та довготривалого

Провідним автором породи на батьківщині її створення вважається Й. Тулей. В Україну вони потрапили під кінець XIX століття. Значний вклад у формування популяції великої білої породи в Україні внесли М.Ф. Іванов, А.П. Редькін, О.П. Бондаренко.

На даний період – це одна з найпоширеніших і найстаріших порід. Розводять її майже в усіх регіонах нашої країни. Загальна чисельність поголів'я перевищує 85 відсотків. Це порода універсального напрямку продуктивності. Свині характеризуються міцним типом тілобудови, високою відтворювальною здатністю, значним рівнем відгодівельної та м'ясної продуктивності, хорошими адаптаційними якостями в різних природокліматичних зонах, придатністю до використання в домашніх умовах. Велику білу породу свиней широко використовують при виведенні нових порід.

Миргородська порода в значній мірі – продукт народної селекції. Основою для створення масиву високопродуктивних свиней слугували місцеві українські чорно-рябі свині, які здавна розводилися на території Миргородського та Хорольського повітів Полтавської губернії. Селяни відгодували свиней до жирних кондицій по картопляних і зерново-картопляних раціонах із використанням зелених кормів, сіна з конюшини, горохової половини та інших відходів рослинницт-

відбору в 1940 році був створений масив покращених чорно-рябих скоростиглих свиней, добре пристосованих до місцевих умов (3).

Аналіз літературних джерел видатних вчених-свиноводів показав, що в створенні миргородської породи свиней можна виділити три основних етапи:

I етап – поліпшення місцевих свиней Миргородського повіту беркширською і середньою білою породами (1881-1882 і 1903-1904 рр.). Проходила масова метизація місцевих свиней.

II етап – 1911 рік – використання на рябих метисах темворсів.

III етап – 1911 рік – використання великої білої породи для метизації місцевих свиней.

У 1914 році завозити культурних свиней з-за кордону перестали, і метизація місцевих свиней закінчилася – їх стали розводити «в собі» (4).

Професор О.П. Бондаренко відмічає, що дослідження, проведені в 1914-1918 роках на Полтавській дослідній станції по метизації місцевих непокрашених свиней великою білою англійською, показали високу ефективність цього прийому. Так, при відгодівлі до річного віку за однакових умов годівлі й утримання середня жива маса і витрати кормів на 1 кг приросту для свиней різних порід проявилися в наступних кількостях (див. табл.).

1. Жива маса і витрата кормів на 1 кг приросту в різних порід свиней

Порода	Жива маса у віці, кг			Витрата кормів на 1 кг приросту, кг корм. од.
	6 міс.	7 міс.	12 міс.	
Велика біла англійська	82,0	100	197,0	5,5
Метиси I генерації	42,4	52,8	123,0	7,5
Непокрашені місцеві	27,6	34,4	82,0	10,0

Із даних таблиці 1 бачимо, що хоча жива маса свиней метисів, порівняно з масою місцевих свиней, підвищилася на 50-54%, проте все ж метиси в 6-7 міс. не досягли нормального розвитку, потрібного для беконної відгодівлі (88-90 кг) (3).

У 1926 році з Решетилівського району Шкурупівської сільради були завезені на Полтавську дослідну станцію 10 голів місцевих маток із групи миргородських покращених свиней з метою метизації їх великою білою англійською свинею. У завдання досліду входило з'ясувати якість «місцевих» свиней, тобто тих, які народилися в даній місцевості у 1926 році, з тим, щоб після цього почати систематичне вивчення якостей миргородської покращеної групи. Завезених маток парували з кнурами великої білої породи, й одержаний приплід, названий «метисами умовно I генерації», у 1927 році поставили на дослід по відгодівлі. Дослід проводили за участю наукового співробітника станції В.М. Анісімова. Дослід показав, що «місцева свиня» – вже далеко не та безпородна, малопродуктивна, з якою проводили досліди в 1914-1918 роках і метисний приплід якої мав у 6-7-місячному віці 40-50 кг живої маси. Тепер при відгодівлі були одержані тварини першокласної беконної кондиції, які досягали у віці 6-8 місяців стандартної ваги (86-90 кг) (1).

За розвитком і скоростиглістю МПС (Миргородські покращені свині) дещо відстають від великої білої англійської, досягаючи у 6-місячному віці 60 кг. Така ж невелика розбіжність за живою масою має місце у віці 9 місяців, коли МПС досягає 95,3 кг, а велика біла – 98,4 кг. Немає істотних розбіжностей і з степовою українською породою: МПС відстають за масою від чистопорідних великих білих англійських у 12-місячному віці всього на 10-12%.

Із 11-12 місяців МПС можуть іти на сальну відгодівлю, давати першокласне сало білорожевого відтінку, зернистої структуру, з чудовими смаковими якість за нормальної сальної відгодівлі. У 8-10 місяців тварини мають жирну свинину відмінного смаку, хороші окости й інші продукти копчення – взагалі дають продукти, придатні для тривалого зберігання (3).

Одним з основних заходів у якісному поліпшенні миргородських свиней, відзначає проф. Н.Т. Балашов, була роль метизації цих свиней кнурами великої білої англійської породи сального напрямку. При вивченні продуктивності помісей миргородських свиней кнурами великої білої породи встановлено, що якнайкращі показники продуктивності дають (умовно позначені)

помісі першої генерації (2).

При цьому у тварин помісей першої генерації спостерігається різко виражений гетерозис. Помісі подальших генерацій миргородської з великою білою породою мали показники розвитку і продуктивності вищі, ніж миргородські свині, але нижчі, ніж помісі першої генерації. Крім того, при отриманні тварин помісей першої генерації миргородських із великою білою породою з добрим розвитком, екстер'єром і продуктивністю було встановлено, що помісні тварини першої генерації мали менш сальний тип, ніж миргородські свині, і давали туші з меншим виходом сала. З метою збереження сальних якостей у МПС і одержання метисів першої генерації миргородської з великою білою використовували кнурів великої білої породи сального напрямку продуктивності ліній Богдана, Тараса, Кінг-Девіда й Алмаза. Крім того був застосований для створення тварин нових ліній метод зворотного схрещування. Цим методом була поліпшена відтворність тварин лінії Камиша і таким же шляхом у Миргородському племпункті були одержані родоначальники нових ліній Веселого, Грізного і Шустрого.

Метод зворотного схрещування помісей першої генерації миргородських свиней з ВБА породою кнурів із кращими миргородськими свиньоматками вдало поєднували в собі як створення нових ліній у породі, так і поліпшення відстаючих господарсько-корисних ознак у миргородських свиней: плодючості, розміру тварин, їх екстер'єру і конституції зі збереженням сальних якостей і типу тварин.

Проте, як відзначає О.П. Бондаренко, було б абсолютно неправильно при створенні й закріпленні нової породи свиней копіювати велику білу англійську, як неправильно протиставляти нову породу великій білій англійській чи степовій українській. Кожна з цих порід по-своєму хороша, взаємно доповнює одна одну, але у жодному випадку не виключає миргородську поліпшену. Особливість миргородською породи – сальний тип (3).

Шаблонний метод суцільної метизації з великою білою англійською або беркширом у даному випадку для миргородської поліпшеної свині не слід застосовувати, так як це не дасть бажаних результатів. Слід мати на увазі, що схрещування миргородської породи з великою білою призведе до ослаблення сальних якостей.

У результаті співпраці Інституту свинарства, Українського науково-дослідного інституту тваринництва і Миргородського держплемрозсад-

ника в 1939 році робота зі створення нової високопродуктивної миргородської породи свиней сального напрямку в основному була завершена. Представниками миргородської породи свиней апробовано 4 лінії і 14 родин (2).

Крім того в радгоспі ім. Чапаєва й ім. ХТЗ одержані родоначальники тварин трьох нових ліній миргородської породи – Грому, Тигра і Ведмедя.

Спеціальною комісією з апробації миргород-

ських свиней, організованою НКЗ СРСР у серпні 1939 року, і нарадою при секції тваринництва ВАСГНІЛ від 31.03.-2.04.1940 року визнано можливим оформити миргородську породну групу свиней у самостійну породу, а наказом Наркомату Землеробства СРСР від 12.08.1940 року за № 440 миргородські свині оформлені в самостійну породу свиней сального напрямку продуктивності (3).

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Аксьоненко С.І.* Про завдання по поліпшенню миргородських свиней // За поліпшення порідності і продуктивності худоби. – К.-Х., 1940. – С.55-58.
2. *Балашов Н.Т.* Разведение и селекция свиней: К итогам десятилетней работы института. 1930-1940 гг. // НИИ свиноводства. – Полтава, 1940. – С.35-43.

3. *Бондаренко А.Ф.* Рябая миргородская улучшенная свинья // Проблемы животноводства. – М., 1936. – № 9. – С.47-63.
4. *Бурундуковский Н.В.* Выведение миргородской улучшенной породы свиней. // Труды НИИ свиноводства. – К., 1938. – Вып. 11. – С.95-126.

УДК 636.4.082
© 2006

*Слинько В.Г., кандидат сільськогосподарських наук,
Полтавська державна аграрна академія*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОКІЛЬСЬКОЇ ПОРОДИ ОВЕЦЬ НА ПОЛТАВЩИНІ

Розвиток смушкового вівчарства на Україні у минулому й нині нерозривно пов'язаний із розведенням сокільської та каракульської порід.

Загальновідомо, що сокільська порода – друга за значенням смушкова порода. Вона є однією із найстаріших порід, яка виведена шляхом багатовікової народної селекції понад 700 років тому в зоні, де зараз розташовані південні райони Полтавської та прилеглі до них північні райони Дніпропетровської області. Помірно-континентальний клімат, природні суходільні пасовища та сіножаті сприяли формуванню добрих смушкових якостей сокільських овець, їх плодючості та молочності. Продукцією цієї породи є смушки, які набули широкої популярності завдяки таким красивим відтінкам забарвлення, як голубий та сталевий (2). Ще в 1533 році серед документів номенклатури експортних товарів, які вивозили з території нинішньої України за кордон, уже згадуються смушки (3-4).

Сокільська порода – це наша рідна порода, тому вівці добре пристосовані до місцевих кліматичних та кормових умов, досить невибагливі. За нормальних умов годівлі та утримання вони мають високу плодючість: середній вихід ягнят на 100 маток становить 135 голів, а в кращих отарах – 160 голів.

Сокільські вівці дають 60% сірих та 40% чорних смушків. Чорні сокільські вівці були виділені в самостійну породну групу; їх розводили у великій кількості в Решетилівському районі і називали решетилівськими.

Сокільська порода належить до порід обмеженого ареалу. Її розводили, в основному, у Полтавській області (8 господарств) та Дніпропетровській (2 господарства). Зрозуміло, що основне ядро породи було зосереджено на Полтавщині – близько 88% загального поголів'я овець.

Від овець смушкових порід одержують вовну, м'ясо, молоко й сичуги, але основною і найбільш цінною продукцією, заради якої їх розводять, є різноманітні за кольором смушки. Цінність со-

Розглядаються питання про історичну роль сокільської породи овець. Цінною сировиною цієї породи є передусім смушки, які набули широкої популярності завдяки своєму забарвленню. Доцільно нині спрямувати селекційно-племінну роботу на збереження та збільшення чисельності цієї породи овець на Полтавщині.

кільських смушків – це оригінальний сірий колір різних відтінків, від світло-сірого до сіро-сталеного та сіро-блакитного забарвлень. Ці смушки користувалися великим попитом та й зараз вони

не втратили своєї актуальності. З них виготовляють шапки, комірці, шуби. Не випадково для вищого командного складу та для керівництва різних рангів ще з давніх-давен використовували для свого вбрання сірі смушки.

Другою важливою продукцією сокільських овець є молочна. Як відомо, овече молоко за поживністю вдвічі перевершує коров'яче, воно має також високі дієтичні властивості (2). Для доїння головним чином використовують маток, ягнят яких було забито на смушки. Маток можна доїти 4-5 місяців і одержувати за цей період по 60-75 л молока від кожної. Найбільш високомолочні матки за достатньої годівлі дають до 3 л молока за добу жирністю 7,8%.

Молоко можна переробляти на виготовлення бринзи: із кожних 100 л молока одержують близько 25 кг високоякісної бринзи. Молочна продуктивність є додатковим джерелом доходу в сокільському вівчарстві.

М'ясо овець (баранина) – ще один продукт вівчарства, який характеризується високими особливостями. Воно поступається яловичині та телятині за вмістом білка, але переважає їх за наявністю жиру й енергетичною цінністю. Молода баранина має високі поживні та смакові якості – специфічний присмак, властивий м'ясу дорослих відгодованих овець, у ній відсутній; прошарки жиру між м'язовими волокнами роблять молоду баранину ніжною і соковитою (2). У баранині, в порівнянні зі свининою та яловичиною, міститься більше золи, – вона є джерелом кальцію, фосфору та заліза. Цінною властивістю баранини є невеликий вміст холестерину (29 мг %), порівняно з 75 мг % у яловичині і 74,5-126 мг % – у свинині.

У структурі сокільської породи овець було створено 5 генеалогічних ліній та одне відгалу-

ження – славнозвісні решетилівські вівці. Протягом багатьох років велася робота з лініями, спрямована на збільшення виходу сірих ягнят із блакитним та сталевим відтінками, поліпшення малюнка смушка та якості волосяного покриву, зниження виходу небажаних світло-сірих ягнят, а також на збільшення чисельності лінійних тварин, закріплення та посилення селекційних ознак (1).

Робота велася результативно, але за останні 10 років ми спостерігаємо різкий спад як продуктивності поголів'я, так і зацікавленості в галузі в цілому. Почали розорювати природні сіножаті та пасовища, замінюючи багаторічні трави зерновими культурами; зменшилися посіви однорічних трав; годівля овець різко погіршилась як у зимовий, так і в літній періоди (2).

На 1.01.2006 року поголів'я овець сокільської породи в області склало 4500 голів. Господарства, де сокільська порода овець залишилася, розміщені в Кобеляцькому районі – 1696 голів, Новосанжарському – 477, Решетилівському – 212, Машівському – 491 голова, Хорольському – 320, Козельщинському – 249 голів овець.

Ще донедавна кількість овець у окремих районах становила 15-20 тис. голів. Зрозуміло, що роботи по збереженню та удосконаленню цієї чудової породи ще чимало.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Даниленко Г.К., Топиха І.Н., Кулик В.В. та ін. Вівчарство. – К.: Урожай, 1989. – С.93-103.
2. Логвиненко Н.М., Пержинська Е.М., Ченакало І.П. Поліпшення смушкових якостей сокільської породи овець / Зб. вівчарство. – К.: Урожай, 1970. – Вип. 9. – С.36-38.

Племінна робота з породою повинна обов'язково супроводжуватися селекцією вівцематок на багатоплідність та молочність. Особливо важливе значення ці дві якості мають при вирощуванні молодняку для забою у ранньому віці, що може сприяти збільшенню виробництва молоді баранини. Крім того, при високій плодючості вівцематок та вирощуванні значної кількості молодняку можна проводити більш суворий відбір і швидше оновити стада продуктивними тваринами.

Для підвищення плодючості сокільських овець необхідно використовувати завезених багатоплідних каракульських баранів асканійського породного типу.

Тому селекційно-племінну роботу на збільшення чисельності тварин бажаного типу, необхідно спрямувати на закріплення у генотипі цінних племінних та продуктивних якостей, ліквідацію недоліків якості смушків – перерослість волосу та завитків, наявність малоцінних форм завитків (горошок, штопор та ін.). Ці недоліки можна усунути тільки шляхом відповідного добору та підбору. Для поліпшення смушкових якостей сокільських овець необхідно схрещувати їх із сірими чистопородними каракульськими баранами, які раніше завозилися з Середньої Азії, тобто застосовувати прилиття крові.

3. Слинко В.Г. Значення вівчарства та історія розвитку галузі на Полтавщині в ХІХ-ХХ ст. // Вісник Полтавської держ. аграрн. акад. – 2005. – №2. – С.120-122.
4. Целютін В.К., Кротов А.А. Вівчарство. – К.: Вища школа, 1971. – С.120-124.